

**Brutaal, boos en agressief  
gedrag bij kinderen met ADHD:  
Psycho-educatie en  
opvoedingsadviezen**

Walter Matthys

# [ Gedragsproblemen ]

---

- Opstandig gedrag
- Anderen ergeren
- Prikkelbaarheid, boosheid, woede, driftbui
- Agressief gedrag
- Liegen, stelen of spijbelen

# [ Comorbiditeit en geassocieerde problemen ]

---

- Comorbiditeit: 40 %
  - Oppositioneel opstandige stoornis (ODD)
  - Normoverschrijdende gedragsstoornis (CD)
- Geassocieerde problemen

# [ Oppositioneel opstandige stoornis ]

---

- 1. Dwars en uitdagend gedrag
  - Opstandig gedrag
  - Ruziemaken
  - Anderen ergeren
  - Anderen de schuld geven
- 2. Boze en prikkelbare stemming
  - Boos en gepikeerd zijn
  - Prikkelbaar zijn
  - Driftig zijn
- 3. Wraakzuchtig gedrag
  - Hatelijk en wraakzuchtig zijn

# Normoverschrijdende gedragsstoornis

---

- Agressie: pesten, bedreigen, wapen gebruiken, mishandelen
- Vernielen van eigendom, brandstichten
- Liegen, stelen, inbreken
- Spijbelen, van huis weglopen

# [ ADHD + ODD of CD ]

---

- Ernst meer uitgesproken (meer symptomen) en meer persistent
- Voor een deel gemeenschappelijke etiologie: genen, neurobiologische systemen, temperament, executieve functies
- Zie hoofdstuk W. Matthys in Handboek ADHD en comorbide stoornissen (Redactie: J. Buitelaar & C. Dolman)

# Verhoogd risico voor problemen in de toekomst bij ODD en CD

- Verwijdering van school, niet afmaken van opleiding, werk onder niveau, werkloos
- Criminaliteit, verslaving, persoonlijkheidsstoornissen (antisociaal, borderline)
- Sociaal isolement!
- Depressies, angststoornissen!
- **Internaliserende component bij externaliserende gedragsproblemen!**
  - **Boosheid: emotie, stemming**
  - **Negatieve reacties uitgelokt door gedragsproblemen 'komen ook binnen'**

# Behandeling van ADHD + ODD/CD

---

- Milde vormen (zonder ernstige nadelige gevolgen): psychologische interventie (vb. oudertraining in opvoedingsvaardigheden)
- Ernstige vormen: medicatie + psychologische interventie oudertraining (vb. oudertraining in opvoedingsvaardigheden, cognitieve gedragstherapie, systemische therapie)



# Oudertrainingen in opvoedingsvaardigheden bij ODD en CD

- Onderzoek laat zien (Chacko e.a., 2016; Scott, 2016) dat ouders
  - beginnen er vaak niet aan
  - haken af in de loop van de behandeling
  - nemen onvoldoende actief deel
- Persoonlijke ervaringen met geïndiceerde preventie en behandeling



Hebt u niet een boekje om  
mee te beginnen?

Dit boekje is er nu

# [Wegwijzer voor ouders



# [Eenvoudig Nederlands]


---

- Geen moeilijke woorden
- Korte zinnen
- Actieve zinnen
- Wees concreet

# Geschreven vanuit twee invalshoeken

---

- Wanneer ouders vragen hebben over hun kind
- Wanneer hulpverleners of leerkrachten in gesprek komen met ouders



Ouders

Wanneer ouders vragen  
hebben over hun kind

# [ Vragen van ouders ]

---

- Is er een probleem?
- Hoe ernstig is het probleem?
- Hoe komt het?
- Wat kan ik er zelf aan doen?
- Of moet ik hulp zoeken?

# [ Antwoorden: inhoud ]

---

- 1. Wat zijn gedragsproblemen?
- 2. Hoe ontstaan gedragsproblemen?
- 3. Opvoeden van kinderen met gedragsproblemen
- 4. Omgaan met sociale problemen en boosheid
- 5. Samenwerken met anderen




# Wanneer zelf aan de slag, wanneer hulp zoeken?

- Het is ernstiger als het gedrag
  - sinds lang
  - vaak
  - in meerdere situaties
  - meerdere typen
  - veel nadelige gevolgen

# [ Afhankelijk van de ernst ]

---

- Als niet zo ernstig: pas de adviezen toe; **zelfhulp boek**
- Lukt het niet of bij twijfel: neem contact op met hulpverlening
- Als ernstig: neem contact op met hulpverlening; **psycho-educatieboek**



# Hulpverleners en leerkrachten

Wanneer hulpverleners of leerkrachten in gesprek komen met ouders

# [Eerste contact]

---

- De wijk/buurt-team medewerker, jeugdarts en verpleegkundige van jeugdgezondheidszorg, huisarts, leerkracht ... komt in gesprek met de ouders
- Uitzoeken wat er aan de hand is, wat nodig is
- Boekje hierbij inzetten

# [ Na taxatie of diagnostiek ]

---

- Na taxatie of diagnostiek binnen Jeugdhulp of GGZ stelt de hulpverlener een interventie voor, vb. oudertraining in opvoedingsvaardigheden.
- Eerst psycho-educatie

# Psycho-educatie: samenwerking met hulpverlening vergroten

- Voor **alle** problemen is het nodig dat personen goed geïnformeerd zijn
- Voor gedragsproblemen zijn **effectieve interventies** beschikbaar
- Van deze interventies wordt in de praktijk **weinig gebruik gemaakt**
- Goed geïnformeerde ouders nemen **vaker** aan interventies deel en zijn **actiever** tijdens de interventie

A decorative graphic consisting of a horizontal bar with a gradient from olive green on the left to white on the right. A thin yellow circle is partially visible behind the bar. A black left square bracket is on the left side of the bar, and a yellow right square bracket is on the right side.

Enkele onderwerpen

Het boekje in  
vogelvlucht

# [ Hoe komt het? ]

---

- Vooroordeel: ontstaan door verkeerde opvoeding
- Gedrag van kinderen heeft ook invloed op de opvoeding
- Onderscheid tussen ontstaan en in stand houden



# [ Wat kan ik er aan doen? ]

---

- Hoofdstuk 3 Opvoeden van kinderen met gedragsproblemen:
  - gebaseerd op de oudertraining in opvoedingsvaardigheden
- Hoofdstuk 4: Omgaan met sociale problemen en boosheid:
  - gebaseerd op cognitieve gedragstherapie

# [ Opvoeden ]

---

- VOOR – GEDRAG – NA
- In plaats van te reageren op ongewenst gedrag (NA) en 'achter de feiten te lopen', richt je op VOOR: lok gewenst gedrag uit
- Door je te richten op VOOR ben je je kind VOOR

# VOOR: Positieve opdrachten geven

- Contact maken, vriendelijke toon, je zegt wat je wil: “Ik wil dat je ...”
- Positieve tegendeel van ongewenst gedrag bedenken en dit als positieve opdracht geven: Eye opener

# [ Positieve tegendeel ]

---

- Met woede reageren op opmerking of verbod: Zeg rustig waarom je boos bent
- Zin doordrijven bij kiezen van spel: Vraag hem/haar wat hij/zij wil
- Ander kind onderbreken: Laat hem/haar uitpraten
- Liegen: Wees eerlijk

# [ NA: Complimenten geven ]

- Oogcontact, met glimlach, oprecht en met enthousiasme, en precies het gedrag vermelden waarvoor je het compliment geeft
- Wanneer?
  - Om gewenst/nieuw gedrag te doen toenemen: hoeft niet perfect te zijn, ook als pas begin werd gemaakt
  - Om ongewenst gedrag te verminderen: na opdracht van positieve tegendeel van ongewenst gedrag

# [ NA: de aandachtregel ]

---

- We houden ongewenst gedrag in stand door er aandacht voor te hebben, ook al beseffen we dat vaak niet
- Net zoals vuur uitdooft als je de zuurstof wegneemt, zo doof je ongewenst gedrag door er geen aandacht aan te besteden.

# [ NA: niet reageren ]

---

- Je verbreekt het contact met je kind, je praat niet tegen hem/haar, je kijkt weg, je neemt een tijdschrift, je loopt weg
- Welk gedrag? Zeuren, dwingen, boos en geërgerd kijken, met de ogen rollen, schreeuwen, driftbui
- Je houdt in de gaten of je kind gewenst gedrag begint te vertonen en geeft een compliment

# [ NA: apart zetten ]

---

- Is een extreme vorm van niet reageren: “time-out from reinforcement”
- DUS: kom na apart zetten niet terug op het ongewenste gedrag!
- Is moeilijker dan je denkt, nooit als je boos bent, maak veilig door rollenspel
- Welk gedrag? Blijven weigeren een opdracht uit te voeren, lichamelijk agressief gedrag.



# [ NA: straffen die werken ]

---

- iets negatiefs NA het ongewenst GEDRAG
- Meteen geven, niet onnodig streng en lang duren, in verhouding tot het ongewenst gedrag.
- Streng, lange straffen werken niet beter dan milde, korte straffen.
- Streng straffen roepen woede op, wraakbehoefte, vermijding van volwassenen, stiekem gedrag

# Twaalf stappen plan

- 1. Denk na over gedrag dat minder moet worden. Schrijf het op. Maak een lijstje van ongewenst gedrag.
- 2. Bedenk het positieve tegendeel van elk ongewenst gedrag. En schrijf dit op naast het ongewenste gedrag.
- 3. Denk ook na over welk gedrag je vaker wil zien. En welk nieuw gedrag je kind moet leren. Zet ook dat op het lijstje.
- 4. Zoek nu voor elk gedrag uit welke opvoedingsvaardigheden je kan gebruiken.

# [ Twaalf stappen plan ]

---

- 5. Voor gedrag dat je vaker wil zien, en voor nieuw gedrag dat je kind moet leren, geef een positieve opdracht.
- 6. Voor gedrag dat minder moet worden, bedenk je het positieve tegendeel en geef je dat als opdracht.
- 7. Heeft je kind het gedrag laten zien dat je wil? Geef je kind een compliment of beloon je kind.
- 8. Heeft je kind een milde vorm van ongewenst gedrag laten zien, reageer dan niet.

# [ Twaalf stappen plan ]

---

- 9. Lukt het niet om ongewenst gedrag te verminderen? En heb je punt 6 en 7 allebei geprobeerd? Gebruik dan een beloningskaart.
- 10. Lukt het niet om gewenst gedrag te laten toenemen en om nieuw gedrag aan te leren? En heb je punt 5 en punt 6 allebei geprobeerd? Gebruik dan een beloningskaart.
- 11. Voor ernstige vormen van ongewenst gedrag, gebruik je apart zetten.
- 12. Let op: Wees heel zuinig met het gebruik van (logische) straffen en een taakje voor ongewenst gedrag.

# Sociale problemen beter leren oplossen

- Sociale problemen: vb. onduidelijke benadeling
- Door kinderen te leren de volgende vragen te stellen
  - Stap 1 Wat is het probleem?
  - Stap 2 Wat is de oplossing? Zijn er nog meer oplossingen?
  - Stap 3 Wat is het gevolg van elke oplossing?
  - Stap 4 Welke oplossing kies ik?

# Beter de baas worden over eigen boosheid

- Eerst praten over andere gevoelens
- Herkennen bij anderen, bij zichzelf
- Verschillen in sterkte: geërgerd, boos, kwaad, woedend, driftbui
- Moeite om boosheid bij zichzelf te herkennen en te beheersen
- ‘Rustig aan. Blijf rustig. Het maakt me niets uit. Hier maak ik me niet druk om. Het is de moeite niet waard. Wat een onzin. Ik luister gewoon niet. Het interesseert me geen snars. Ik sta hier boven.’

# [ Samenwerken met anderen ]

---

- School
- Andere volwassenen
- Partner
- Hulpverlening: psychologische interventies, medicatie

# [ Conclusie ]

---

- Ouders van een kind met de diagnose ADHD vinden in het psycho-educatieboek 'Gedragsproblemen bij kinderen' (Matthys & Boersma, 2017) adviezen hoe om te gaan met tevens voorkomend brutaal, boos en agressief gedrag. Wanneer dit gedrag in milde vorm voorkomt kunnen de opvoedingsadviezen volstaan; soms kan het nodig zijn dat hulpverleners ouders helpen de adviezen in praktijk te brengen. Wanneer het gedrag in meer uitgesproken vorm voorkomt zijn de ouders goed voorbereid om deel te nemen aan een effectieve psychologische interventie.